

FIIA 9/2011

COMMENT

Arkady Moshes
Ohjelmajohtaja
Ulkopoliittinen instituutti
Suomenkielinen käännös: Juha Mäkinen

20 vuotta Neuvostoliiton jälkeen > Ukraina ja Venäjä ajautuvat erilleen riippumatta siitä, kuka maita johtaa

Jos Venäjä haluaa ehkäistä entisen Neuvostoliiton alueen maiden lipumisen pois vaikutuspiiristään, sen on ryhdyttävä poliittisiin uudistuksiin, suhtautuduttava kunnioittavasti naapurimaihinsa ja toimittava yhteistyössä Euroopan kanssa.

Vakiintuneet käsitykset voivat toisinaan estää näkemästä asioista niiden toista puolta. Kun länsimaissa suunnataan katse 20 vuotta taaksepäin, vuosi 1991 muistetaan ensisijaisesti Neuvostoliiton hajoamisesta. Vaihtoehtoinen, vähemmän Venäjäkeskeinen näkökulma voisi korostaa sitä, että monille maille vuosi 1991 merkitsi itsenäisyyden saavuttamista.

Ukraina on hyvä esimerkki. Neuvostoliiton elokuun 1991 epäonnistuneen vallankaappausyrityksen jälkeen Ukrainan parlamentti antoi itsenäisyysjulistuksen, joka vahvistettiin kansanäänestyksessä.

Ukrainan suhteet Venäjään ovat olleet ongelmalliset koko itsenäisyyden ajan. Jälkiviisaasti on helppoa todeta, että Venäjän kannalta ongelma ei ollut niinkään Ukrainan siirtyminen demokratiaan – tämä muutosprosessi ei koskaan edennyt loppuun asti, vaikka vuoden 2004 oranssi vallankumous nostattikin suuria toiveita.

Pikemminkin Venäjä näki haasteena sen, että Ukraina pyrki saavuttamaan todellisen vapauden ulkopoliittisissa valinnoissaan, ja sen, että Ukrainan poliittinen eliitti kykeni käyttämään maan itsemääräämisoikeutta omien etujensa ajamiseen. Ukrainalle taas Venäjä oli keskeisin ulkopoliittinen haaste.

Ukraina onkin etäännytynyt Venäjältä koko 20-vuotisen itsenäisyytensä ajan, vaikka maan poliittinen johto on vaihtunut useita kertoja. Tämä on sikäli yllättävää, että Ukrainassa vallitsee ristiriitaisia näkemyksiä siitä, mitä kohti maan olisi pyrittävä. Ukraina ei ole myöskään saanut mitään takuita jäsenyysoyrityksilleen Euroopan unionissa ja Natossa. Yhtä kaikki, etäänntymisen Venäjältä on jatkunut ja tulee luultavasti jatkumaan.

Parhaiten tätä kehitystä kuvastaa Viktor Janukovytsin vuonna 2010 alkanut presidenttikausi. Kun Janukovyts nousi valtaan, hän ilmaisesti uskoi, että vallan keskittäminen – ”Venäjän rakentaminen Ukrainaan” – auttaisi häntä saamaan itselleen Kremlin poliittisen tuen. Hänen toiveensa osoittautuivat kuitenkin turhiksi.

Mistä Venäjän ja Ukrainan suhteen jatkuva heikentyminen sitten johtuu? Asiaa voi selittää useilla perustavanlaatuisilla syillä.

Ensinnäkin Ukrainalle itsenäisyyttä voi merkitä ainoastaan itsenäisyyttä Venäjältä. Tämä näkemys ei sovi yhteen sen kanssa, että Venäjä vaistomaisesti pyrkii olemaan hallitseva voima kaikissa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen syntyneissä valtioryhmittymissä. Venäjä koettaa toimia näiden ryhmittymien äänitorvena,

vaikka samaan aikaan se ei halua jäsenyyden niissä rajoittavan itseään millään tavalla.

Entisten neuvostotasavaltojen silmissä Venäjä on kuitenkin muuttanut yhä vähemmän houkuttelevaksi. Venäjänkielistä mediaa seuraavat tuntevat hyvin Venäjää riivaavat ongelmat: terrori-iskut, korruption, muukalaisvihamielisyyden ja monet muut sosiaaliset ongelmat. Taloudelliset tuet, kuten Venäjän kauppa- ja energia, eivät ole tarpeeksi houkuttelevia kallistaakseen vaa’an Venäjä-myönteiselle puolelle. Venäjä ei ole myöskään kyennyt tehokkaasti käyttämään niin sanottua pehmeää valtaa tavoitteidensa ajamiseksi. Ja vaikka muiden maiden painostaminen on toisinaan tuonut Venäjälle taktisia etuja, kovistelu ei ole ollut omiaan kohentamaan Venäjän imagoa.

Ukrainan ja Venäjän välisiä suhteita ovat rasittaneet alituiset kiistat muun muassa Venäjän Mustanmeren laivastosta, kaasun hinnoista ja venäjän kielen asemasta Ukrainassa. Yhtäkään näistä ongelmista ei ole pystytty ratkaisemaan, vaan maiden välille on kehkeytynyt kroonisen konfliktin ilmapiiri. Tämän draaman viimeisin jakso muuttui jo silkaksi saippuaopperaksi, kun Ukraina suostui jatkamaan Sevastopolin laivastotukikohdan vuokrasopimusta

Käyntiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4 00160 Helsinki
Postiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
PL 400 00161 Helsinki
Puhelin
+358 (0)9 432 7000
Fax
+358 (0)9 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

vastineeksi Venäjältä saamalleen halvalla kaasulle. Ukraina ei ole kuitenkaan tyytyväinen saavutettuun kompromissiin, joten näyttelmä saanee vielä jatkoa.

Ukrainan elinkeinoelämä näkee oman roolinsa paitsi erillisenä Venäjältä, myös suoraan venäläisten kanssa kilpailevana. Ukrainalaiset yritykset etsivät itselleen vientimarkkinoita muualta kuin Venäjältä. Niinpä yritykset tukivat maan jäsenyyttä Maailman kauppajärjestössä WTO:ssa ja kampanjoivat nyt yhteisen vapaakauppa-alueen luomiseksi Euroopan unionin kanssa. Sen sijaan Ukrainan elinkeinoelämä on torjunnut ehdotuksen maan liittymisestä Venäjä-vetoiseen Itsenäisten valtioiden yhteisön tulliliittoon.

Ukrainan ja Venäjän yhteiskunnallisia eroja ei tietenkään kannata liioitella. Molemmat maat sijoittuvat kansainvälisissä korruptiovertailuissa kauas kärjestä. Toisaalta eroja ei kannata vähätelläkään: Ukraina on maista vapaampi ja moniarvoisempi. Ulkopolitiikassaan Ukrainalla on vaihtoehtoja, vaikkei se aina olekaan tyytyväinen länsimailta saamiinsa rajallisiin tarjouksiin.

Ukraina ei myöskään ole yksin. Se kuuluu nousevaan alueeseen, jota voisi kutsua vaikkapa Väli-Euroopaksi. Ukraina määrittä usean vuoden ajan alueen tahdin, sillä Valko-

Venäjä suuntautui vahvasti Venäjään päin ja Moldova oli liian riippuvainen Venäjästä etsiäkseen vaihtoehtoja. Nyt näiden maiden itsenäisyys samoin kuin niiden siteet EU:hun ovat vahvistuneet, mikä hyödyttää myös Ukrainaa.

On yksinkertaisesti mahdoton ajatus, että yksikään Ukrainan johtaja pystyisi edes niin halutessaan jarruttamaan, saati kääntämään, tämän kehityskulun.

Venäjän ja Ukrainan ajautuminen kauemmas toisistaan ei uhkaa hyviä naapuruussuhteita tai yhteistyötä. Sen sijaan se antaa Venäjälle aihetta arvioida uudelleen politiikkaansa koko entisen Neuvostoliiton alueella. Vaikka Venäjä vahvistuisi ja oppisi käyttämään vaikutusvaltaansa viisaasti ja vaikka Venäjän EU-kumppanit antaisivat hiljaisen hyväksyntänsä maan kasvaneelle vaikutusvallalle, Venäjä ei pysty palauttamaan etupiiriään; itsenäisyyden eetos on juurtunut liian syvään alueen maihin.

Jos Venäjä haluaa estää muita alueen maita loitonemasta yhä kauemmas itsestään, sen olisi kyettävä sisäisiin uudistuksiin ja suhtauttava naapurimaihinsa kunnioittavasti sekä kehitettävä omaa suhdettaan Eurooppaan. Jää nähtäväksi, ottaako Venäjä opikseen.